

ساخت و بررسی ویژگی‌های روان‌سنجی پرسشنامه اعتماد اجتماعی

تاریخ دریافت مقاله: ۹۲/۱/۱۷ تاریخ پذیرش مقاله: ۹۲/۵/۱

دکتر مجید صفاری نیا^۱

دکتر نسیم شریف^۲

چکیده

مقدمه: یکی از اساسی‌ترین مسائلی که جوامع امروزی با آن مواجهند اعتماد اجتماعی است و این پدیده در روابط و تعاملات انسانی نقش حیاتی ایفا می‌کند. لذا، این پژوهش با هدف ساخت و بررسی پایایی و روایی پرسشنامه ۲۵ ماده‌ای اعتماد اجتماعی در دانشجویان انجام شده است.

روش: پژوهش از نوع زمینیه‌یابی است و بدین منظور ۶۰۰ دانشجوی (۳۰۰ دختر و ۳۰۰ پسر) مقطع کارشناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکز با میانگین سنی ۲۰/۸۷ با روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چندمرحله‌ای انتخاب شدند. جهت بررسی پایایی پرسشنامه از ضریب آلفای کرونباخ و جهت بررسی روایی آن از تحلیل عاملی اکتشافی استفاده شد.

یافته‌ها: بر اساس نتایج پژوهش، همسانی درونی گویه‌های پرسشنامه اعتماد اجتماعی برابر با ۰/۹۵ به دست آمد که بیانگر پایایی رضایتبخش این پرسشنامه است. همچنین، نتایج تحلیل عاملی حاکی از آن بود که این پرسشنامه از پنج عامل تشکیل شده است.

نتیجه‌گیری: با توجه به یافته‌های پژوهش می‌توان گفت که پرسشنامه اعتماد اجتماعی در دانشجویان ایرانی از پایایی و روایی قابل قبولی برخوردار است و می‌تواند مورد استفاده محققان و متخصصان روان‌شناسی اجتماعی و علوم اجتماعی قرار گیرد.

واژه‌های کلیدی: پایایی، روایی، پرسشنامه اعتماد اجتماعی.

^۱ دانشیار گروه روانشناسی دانشگاه پیام نور، msaffarinia@yahoo.com

^۲ دکترای روانشناسی دانشگاه پیام نور

Construction and Psychometrics characteristics of Social Trust Questionnaire

Saffarinia, M.

Sharif, N.

Abstract

Introduction: One of the most fundamental issues that communities are facing today is social trust. This phenomenon plays a critical role in relationships and human interaction. Therefore, the purpose of this study was construction and study of validity and reliability of 25- point Social Trust questionnaire in university students.

Methods: Six hundred university students (300 girls, 300 boys) in B.A Degree were selected by randomly multi-stage method with 20.78 mean ages. Data calculated by using Cronbach's alpha coefficient for reliability test and factor analysis for validity test.

Results: The results of internal consistency of social trust questionnaire were obtained equal to 0.954 that indicate this questionnaire has good reliability. Also the factor analysis showed that this questionnaire is only one factor that is explained 52.92 of the variance and all buoy are downloads in this factor.

Conclusion: The findings showed that social trust questionnaire has acceptable reliability and validity in Iranian university students and can be use by researchers and professionals of social psychology and social science.

Keywords: Reliability, Validity, Social Trust Questionnaire.

مقدمه

اعتماد اجتماعی^۱ از جمله مفاهیمی است که در چند دهه اخیر با چشم‌انداز خاصی مطرح شده است، به طوری که اندیشمندان متعددی از جمله اوچی، اعتماد اجتماعی را کلید موفقیت سازمانی دانسته‌اند و در تأیید آن اوسلانر^۲، از آن به عنوان تسهیل‌گر روابط انسانی یاد کرده است (پورمحمدی، ۱۳۷۸؛ عباس-زاده، ۱۳۸۳). به عبارتی، اعتماد اجتماعی به مثابه یک مفهوم یا کنش اجتماعی در تعامل مستقیم با مفاهیم یا رفتارهای اجتماعی دیگر است. در جهان مدرن، اعتماد بر مبناهایی استوار شده است که با دوران پیش از مدرن اساساً تفاوت دارد. در دوره‌های پیش از مدرن، اعتماد بر حسب زمینه‌های محلی مشخص می‌شده است. گیدنز^۳ معتقد است که چهار زمینه محلی اعتماد بر فرهنگ‌های پیش از مدرن تسلط دارند: ۱- نظام خویشاوندی؛ وابستگی خویشاوندی، به رغم کشمکش‌های اضطراب برانگیز آن، شبکه‌ای از پیوندهای اجتماعی اعتمادپذیر را فراهم می‌سازد؛ ۲- اجتماع محلی؛ در بیشتر محیط‌های پیش از مدرن، محیط محلی جایگاه رشته‌های روابط اجتماعی در هم بافته است که پهنه مکانی محدود آن مایه استحکام این روابط می‌شود؛ ۳- اعتماد، نفوذ کیهان‌شناسی مذهبی است. کیهان‌شناسی مذهبی تفسیرهای اخلاقی و عملی در زندگی اجتماعی و عملی و نیز جهان طبیعی به دست می‌دهد که برای مؤمنان محیط امنی را ارائه می‌کند. مهمترین کارکرد باورهای مذهبی این است که معمولاً به تجربه رویدادها و موقعیت‌ها اعتماد تزریق می‌کنند و ۴- عمده روابط اعتماد در فرهنگ‌های پیش از مدرن، خود سنت است. سنت به شیوه بنیادی در امنیت وجودی انسان دخیل است، چرا که اعتقاد به تداوم گذشته، حال و آینده را حفظ می‌کند (گیدنز، ترجمه ثلاثی، ۱۳۷۷).

در کل، اعتماد اجتماعی یکی از ابعاد بسیار مهم زندگی بشری را تشکیل می‌دهد، به طوری که بشر امروز بدون اعتماد اجتماعی تا حد زیادی قادر به حیات اجتماعی نیست. بنابراین، حیات اجتماعی زمانی بقا و تداوم می‌یابد که حداقل یکی از پیش فرض‌های اساسی آن (اعتماد اجتماعی) برقرار باشد. در جامعه کنونی نیز پیشرفت و ترقی زمانی میسر خواهد بود که در تعاملات اجتماعی افراد، اعتماد متقابل برقرار باشد. در واقع، اعتماد باعث تداوم کنش اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی می‌شود و بدون آن هیچ کنش متقابل مطمئنی صورت نمی‌گیرد (اینگلههارت^۴، ترجمه وتر، ۱۳۷۳). همچنین، اعتماد اجتماعی از جمله پدیده‌های اجتماعی است که در روابط و تعاملات انسانی نقش حیاتی ایفا می‌کند. از سطح خرد (خانواده) گرفته تا سطح کلان (جامعه) و حتی در ساخت‌های فراتر از آن (جهانی) اعتماد اجتماعی پدیده‌ای است که تسهیل‌گر روابط انسانی است (پورمحمدی، ۱۳۷۸). از دیدگاه چلبی (۱۳۷۵)، اعتماد ریشه در وابستگی عاطفی دارد. به اعتقاد او، هر گاه عواطف مثبت امکان رشد داشته باشند و بتوانند بین افراد جریان پیدا کنند، اعتماد ایجاد و تقویت می‌شود.

¹ Social trust

² Uslaner

³ Giddnes

⁴ Ingelhart

بررسی ادبیات مربوط به اعتماد اجتماعی نشان می‌دهد که از دیدگاه‌های مختلف روان‌شناسی اجتماعی، جامعه‌شناختی و معرفت‌شناختی به آن پرداخته شده است. در حوزه روان‌شناسی و روان‌شناسی اجتماعی، اعتماد به عنوان ویژگی فردی مطرح می‌شود، بر احساسات، عواطف و ارزش‌های فردی تأکید می‌کند (کافی، ۱۳۸۰) و در بررسی آن نظریه‌های شخصیت و متغیرهای فردی مورد توجه قرار می‌گیرد. بر اساس این دیدگاه، اعتماد با مفاهیمی چون صداقت، تمایلات همکاری جویانه، اطمینان، صراحت و اعتماد به یکدیگر ارتباط نزدیکی دارد. بر اساس دیدگاه روان‌شناسی اجتماعی، اعتماد نوعی احساس فردی نسبت به امری است که مورد تأیید می‌باشد. به این ترتیب، اعتماد را می‌توان نگرشی مثبت نسبت به فرد یا امری خارجی دانست. اعتماد مبین نوع ارزیابی ما از پدیده‌ای است که با آن مواجه هستیم و همواره مثبت است. در مباحث روان‌شناسی اجتماعی و مناسبات فرد و جامعه، اعتماد در سطح افراد نسبت به افراد دیگر یا پدیده‌های بیرونی سنجیده می‌شود. پس اعتماد نسبت به چیزی یا کسی است، لذا اعتماد یک فرآیند است که یک بُعد آن اعتماد اجتماعی و بُعد دیگر آن اعتماد فردی است و بر این اساس از اعتمادکننده و اعتمادشونده صحبت می‌شود (محسنی تبریزی، ۱۳۸۰). یکی از مدافعان این دیدگاه جانسون است. وی مانند کلمن^۱ در یک رابطه مبتنی بر اعتماد، دو عنصر اعتمادکننده و اعتمادشونده را در نظر می‌گیرد که در صورت وجود اعتماد، کنشگران دارای صداقت، اطمینان، همکاری با یکدیگر و اعتماد به همدیگر می‌باشند (کافی، ۱۳۸۰). در مکتب روان‌شناختی استدلال می‌شود که اعتماد اساساً یک خصوصیت شخصی است و با ویژگی‌های فردی، خواه به صورت یک خصلت مرکزی شخصیتی یا خصوصیات اجتماعی و جمعیت شناختی از قبیل طبقه، درآمد، سن و جنس مرتبط است (دلیهی و کنت^۲، ۲۰۰۲). به طور کلی در قلمرو روان‌شناسی، زندگی با اعتماد آغاز می‌شود که بستر مهرورزی و موجبات رشد و انسجام آن را فراهم می‌آورد. در روان‌شناسی، اعتماد یعنی باور و اتکاء به کسی که بر اساس آنچه از او انتظار می‌رود، عمل می‌کند. روانکاو نامدار اریک اریکسون، اعتماد را مبنای اساسی هرگونه رابطه شخصی می‌داند و شکل‌گیری و رشد اعتماد را یکی از عوامل اصلی در انطباق و سازگاری و ایجاد شخصیت سالم به شمار می‌آورد (کیل و کاوانا^۳، ۱۹۹۶). اریکسون همچنین معتقد است چگونگی شکل‌گیری یا عدم شکل‌گیری اعتماد، نخستین بحران موجود در رشد انسانی است. از نظر او در تقابل میان اعتماد و بی‌اعتمادی، دنیای بعدی انسان ساخته می‌شود (روزنتال، گارنی و مور^۴، ۱۹۸۱). اصولاً کسانی که سطح اعتماد در آنها پایین است و یا دستخوش بی‌اعتمادی هستند، نسبت به افرادی که از اعتماد بالاتری بهره‌مندند، استرس بیشتری را تجربه می‌کنند و از تشویش جسمانی و احساسی بیشتری رنج می‌برند (کارن، ۱۹۹۴). اعتماد می‌تواند به امنیت بیانجامد. مزلو معتقد است بزرگسالانی که به لحاظ هیجانی سالم هستند، معمولاً نیازهای ایمنی خود را ارضا

¹ Colman

² Delihy & Kenneth

³ Kail & Cavanaugh

⁴ Rosenthal, Gurney & Moore

کرده‌اند (مزلو، ۲۰۰۳)، اما امکان دارد که این نیازها هنوز بر رفتار آنها تأثیر داشته باشند. برای همین، افراد سعی می‌کنند راه‌های پیشگیری از عدم امنیت را به کار گیرند تا از زندگی قابل پیش‌بینی و قابل کنترل بهره‌مند شوند (مسمر^۱، ۲۰۰۲).

در حوزه جامعه‌شناسی، اعتماد به عنوان ویژگی روابط اجتماعی یا ویژگی نظام اجتماعی مفهوم‌سازی می‌شود. این دیدگاه بر خلاف دیدگاه روان‌شناسی اجتماعی به زمینه‌های اجتماعی تأکید می‌کند. در این دیدگاه اعتماد بیشتر به عنوان یک ویژگی جمعی مورد توجه قرار می‌گیرد و بنابراین برای محصولات نهادی جامعه قابل کاربرد است (میستال^۲، ۱۹۹۶؛ به نقل از کافی، ۱۳۸۰). پژوهشگرانی نظیر پاتنام، کلاوس اوفه و سلیگمن^۳ اعتماد را به عنوان کُنشی معنی‌دار در شبکه‌های اجتماعی می‌بینند که اساس بسیاری از مفاهیم جمعی است (کمالی، ۱۳۸۲). این محققان برای اعتماد ابعاد و گویه‌های متعددی ذکر کرده‌اند. در اینجا با توجه به تعاریف و گونه‌شناسی ارائه شده می‌توان اعتماد اجتماعی را چنین تعریف کرد: «اعتماد اجتماعی عبارت است از درجه‌ای از شناخت و اطمینان نسبت به غیر (از نظر شخصیت، جایگاه، نقش اجتماعی و...) که زمینه‌ساز رابطه متقابل اجتماعی آسان‌تر، سریع‌تر، بی‌پیرایه‌تر و هدفمندتر است. این غیر می‌تواند یک فرد، نهاد، ساختار یا حتی یک امر انتزاعی باشد» (تاج‌بخش، ۱۳۸۳).

کلمن در پژوهشی به تأثیر اعتماد در افزایش سرمایه اجتماعی و به بیان ساده‌تر، به عنوان تسهیل‌گر کنش‌های اجتماعی توجه کرده است. او اعتماد و سرمایه اجتماعی را عامل مؤثری در توفیق برنامه‌ها و تلاش‌های معطوف به توسعه و رشد اقتصادی می‌داند (کلمن، ترجمه صبوری، ۱۳۷۷). زیمِل با طرح مبادله و بیان منافع موجود در پس آن، اعتماد را یکی از مهمترین ضرورت‌های مبادله قلمداد کرده است. به اعتقاد او بدون اعتماد عمومی افراد به یکدیگر، جامعه تجزیه می‌شود. و بر ضمن تأکید بر کنش اجتماعی، اعتماد را همچون ارزشی می‌داند که در لایه‌های پسین کنش‌ها قرار دارد و می‌تواند به کمک منافع عمل‌گرایانه ایجاد و مستحکم شود (عباس‌زاده، ۱۳۸۳). جانسون در نظریه خود با تغییر و تحول مداوم مؤلفه اعتماد و عناصری نظیر مقبولیت اجتماعی، مواردی چون پذیرش متقابل، سهمیم کردن دیگران در ایده‌ها و ... را از شاخص‌های عمده اعتماد اجتماعی برشمرده است (کافی، ۱۳۷۵). لوهمان^۴ در باب کارکرد اعتماد معتقد است که نبود اعتماد در جامعه مشکل‌آفرین است. تأکید او بر این است که افراد باید به طور ارادی و به مقتضای زمان و ضرورت به دیگران اعتماد کنند. بنابراین، از منظر لوهمان اعتماد یک سازوکار اجتماعی است که در آن انتظارات، اعمال و رفتار انسانها هدایت و تنظیم می‌شود (گیدنز، ترجمه ثلاثی، ۱۳۷۷). پاتنام (۱۹۹۳) نیز اعتماد را پیش شرط مشارکت مدنی و توسعه مشارکتی در جامعه می‌داند. امری که در نظر او یکی از بنیان‌های سرمایه اجتماعی در جامعه است. اوسلانر (۲۰۰۰) معتقد است که

¹ Messmer

² Mistal

³ Putnam, Claws Ofeh & Seligman

⁴ Lohman

اعتماد، گرایشی است مبتنی بر یادگیری که در ابتدای کودکی شکل گرفته و حتی در زندگی آینده افراد نیز اثرگذار است. این روند، به صورت تدریجی و تحت تأثیر تجربیات دوران کودکی، برای همیشه ماندگار می‌شود. اورن (۱۹۹۷) و وایتلی (۱۹۹۹) معتقدند که اعتماد، گرایشی است برای جامعه‌پذیری که نه تنها تحت تأثیر شخصیت درونی افراد و تجربیات آغازین آنها، بلکه تحت تأثیر انعکاسات اعمال سایرین در روابط متقابل چهره به چهره و محصولی از تجارب زندگی دوران بزرگسالی افراد است. چلی (۱۳۷۵) نیز با طرح تعاملات اظهاری و ابرازی و بیان تفاوت‌های آنها تلاش کرده است روابط ابرازی را با روابط اظهاری ترکیب کرده و از این طریق اعتماد بین شخصی را تقویت کند. گفته می‌شود که اعتماد اجتماعی حتی بر رشد شتابان اقتصادی، افزایش بازده رونق اقتصادی، فراهم کردن سود عمومی، ایجاد همبستگی اجتماعی و همکاری، هماهنگی، رضایت از سطح زندگی، ثبات دموکراسی و توسعه و حتی تندرستی و افزایش امید به زندگی نیز اثرگذار است (نیوتن^۱، ۲۰۰۲).

اعتماد اجتماعی هسته مرکزی بسیاری از مفاهیم کاربردی موجود در نظریه‌های علوم اجتماعی است که برای تبیین فرآیندهای زندگی روزمره از جمله رضایت از زندگی، خرسندی، خوش‌بینی، بهزیستی، تندرستی، رونق اقتصادی، آموزش، رفاه، مشارکت، جامعه مدنی، دموکراسی، مردم‌سالاری و در نهایت تولید علمی به کار گرفته می‌شود. در ضمن، اعتماد اجتماعی یکی از اجزاء اصلی سرمایه‌های اجتماعی است و معمولاً آن را به منزله یکی از شاخص‌های کلیدی بررسی سرمایه‌های اجتماعی به کار می‌برند؛ حتی در مواقعی می‌توان گفت که بهترین یا تنهاترین شاخص بررسی سرمایه‌های اجتماعی است (دلپهی، ۲۰۰۳). با توجه با آنچه اشاره شد هدف پژوهش کلی حاضر ساخت و بررسی ویژگی‌های روانسنجی پرسشنامه اعتماد اجتماعی است.

روش

پژوهش از نوع زمینه‌یابی و نمونه پژوهش متشکل از ۶۰۰ دانشجوی (۳۰۰ دختر و ۳۰۰ پسر) مقطع کارشناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکز بود که با روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چندمرحله‌ای انتخاب شدند. میانگین سنی کل دانشجویان ۲۰/۸۷ سال، میانگین سنی دانشجویان دختر ۲۰/۴۴ سال و میانگین سنی دانشجویان پسر ۲۱/۳۱ سال بود.

ابزار پژوهش

در پژوهش حاضر برای جمع‌آوری اطلاعات از پرسشنامه محقق‌ساخته اعتماد اجتماعی استفاده شده است. این پرسشنامه بر اساس نظریه جانسون (۱۹۹۳) که مشتمل بر پنج شاخص صداقت، صراحت،

^۱ Newton

تمایلات همکاری جویانه، اطمینان و اعتماد کردن می‌باشد، طراحی شده و مشتمل بر ۲۵ گویه می‌باشد. نمره‌گذاری گویه‌ها بر اساس مقیاس لیکرت پنج درجه‌ای به صورت «کاملاً موافق = ۵»، «موافق = ۴»، «نظری ندارم = ۳»، «مخالف = ۲» و «کاملاً مخالف = ۱» انجام می‌شود. بنابراین، حداقل و حداکثر نمره کسب شده از این پرسشنامه به ترتیب برابر با ۲۵ و ۱۲۵ خواهد بود. لازم به ذکر است که گویه‌های ۲، ۴، ۱۴، ۱۵، ۱۷، ۱۸، ۲۰، ۲۳، ۲۴ به صورت معکوس نمره‌گذاری می‌شوند. پرسشنامه مذکور پس از ساخته شدن، از نظر مفهومی و دقت به کارگیری کلمات معادل و جمله‌بندی مناسب توسط چند تن از متخصصان روان‌شناسی مورد مقایسه و بازبینی قرار گرفته است. برای رفع نواقص و ابهامات مفهومی و رسیدن به ترکیب‌بندی سلیس و کم‌نقص‌تر، پرسشنامه توسط گروهی از دانشجویان تکمیل و از آنان خواسته شده تا نظرات خود و کلمات و نکات مبهمی را که احتمالاً مخاطب را دچار اشتباه می‌کند علامت‌گذاری کرده و توضیح دهند.

یافته‌های پژوهش

به منظور برآورد پایایی پرسشنامه و خرده‌مقیاس‌های آن از ضرایب آلفای کرونباخ استفاده گردید که خلاصه نتایج آن در جدول ۱ ارائه شده است.

جدول ۱- ضرایب آلفای کرونباخ در آزمودنی‌های پژوهش

عوامل	مقدار آلفای کرونباخ
رفتار مبتنی بر اعتماد کردن	۰/۹۷
تمایلات همکاری جویانه	۰/۹۷
صراحت	۰/۹۶
صداقت	۰/۹۶
اطمینان	۰/۹۶
کل مقیاس	۰/۹۵

همان‌طور که در جدول ۱ مشاهده می‌شود، ضرایب آلفای کرونباخ حاکی از آن است که مقیاس از پایایی مناسبی برخوردار می‌باشد.

همچنین، در بررسی همسانی درونی آزمون یعنی همبستگی بین گویه‌ها و نمره کل که میزان آن بین ۰/۵۷ تا ۰/۸۵ به دست آمد معلوم شد که در صورت حذف هر گویه آلفای کرونباخ تغییر قابل توجهی نخواهد داشت.

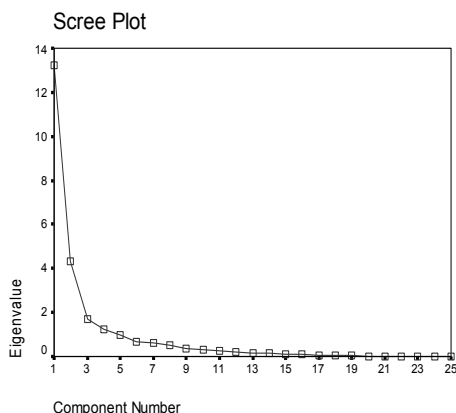
جهت آزمون میزان تبیین شدن واریانس درون داده‌ها توسط عوامل و تأیید توانایی عاملی بودن

داده‌ها در آزمودنی‌های پژوهش از اندازه کفایت نمونه‌گیری و آزمون کروییت بارتلت استفاده شد که نتایج حاکی از آن بود که اندازه کفایت نمونه‌گیری KMO^1 در آزمودنی‌های پژوهش تقریباً برابر با $0/9$ است که اندازه خوبی است و نشان می‌دهد واریانس درون داده‌ها توسط عوامل تبیین می‌شود. همچنین، سطح معنی‌داری در آزمون کروییت بارتلت کوچکتر از $0/5$ بود که مؤید توانایی عاملی بودن داده‌هاست. همچنین، کل واریانس تبیین شده به وسیله راه‌حل تحلیل عاملی و نمودار اسکری^۲ نشان داد که پس از انجام چرخش واریماکس^۳ پنج عامل دارای مقدار ویژه بزرگتر از ۱ هستند که خلاصه نتایج آن در جدول ۲ ارائه شده است.

جدول ۲- محاسبه مقدار ویژه عوامل به وسیله راه‌حل تحلیل عاملی در آزمودنی‌های پژوهش

مقدار ویژه	عامل‌ها
۱/۷۲	سوم
۴/۳۲	دوم
۱/۲۱	چهارم
۱/۱۱	پنجم
۱۳/۲۳	اول

همان‌طور که در جدول ۲ مشاهده می‌شود، مقدار ویژه عامل‌های اول، دوم، سوم، چهارم و پنجم به ترتیب برابر با $۱۳/۲۳$ ، $۴/۳۲$ ، $۱/۷۲$ ، $۱/۲۱$ و $۱/۱۱$ می‌باشد.

¹ Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy

² Scree Plot

³ Varimax rotation

همچنین، نتایج مربوط به بار عاملی در گویه‌های مربوط به پنج عامل به دست آمده نشان داد که در آزمودنی‌های پژوهش ۵ گویه (گویه‌های ۱، ۲، ۳، ۴، ۵) روی عامل اول، ۵ گویه (گویه‌های ۶، ۷، ۸، ۹، ۱۰) روی عامل دوم، ۵ گویه (گویه‌های ۱۱، ۱۲، ۱۳، ۱۴، ۱۵) روی عامل سوم، ۵ گویه (گویه‌های ۱۶، ۱۷، ۱۸، ۱۹، ۲۰) روی عامل چهارم و ۵ گویه (گویه‌های ۲۱، ۲۲، ۲۳، ۲۴، ۲۵) روی عامل پنجم قوی‌ترین بارها را داشتند که این عوامل به ترتیب تحت عنوان «رفتار مبتنی بر اعتماد کردن»، «تمایلات همکاری جویانه»، «صراحت»، «صداقت» و «اطمینان» نامگذاری شدند.

بحث و نتیجه‌گیری

گرایش روزافزون مطالعات روان‌شناسان اجتماعی به پژوهش‌های نو در حوزه روان‌شناسی اجتماعی به گسترش حد و مرزهای این رشته انجامیده است. ساخت و هنجاریابی آزمونهایی که قادرند گستره مرتبط با روان‌شناسی اجتماعی را با موفقیت قابل قبولی پیش‌بینی نمایند از ثمرات این گرایش است. لذا هدف اصلی پژوهش حاضر ساخت و بررسی ویژگی‌های روانسنجی پرسشنامه اعتماد اجتماعی بود که بتواند پرسشنامه‌ای پایا و روا در اختیار محققان قرار دهد تا بتوان از آن برای سنجش اعتماد اجتماعی در تحقیقات روان‌شناسی اجتماعی استفاده کرد.

نتایج پژوهش نشان داد که میزان آلفای کرونباخ پرسشنامه در کل دانشجویان ۰/۹۵ و در دانشجویان دختر و پسر به ترتیب برابر با ۰/۹۵ و ۰/۹۴ بود که این یافته با نتایج پژوهش‌های پیشین که هر کدام به نحوی به بررسی ویژگی‌هایی روانسنجی پرسشنامه محقق‌ساخته اعتماد اجتماعی پرداخته بودند (عباس‌زاده، ۱۳۸۳؛ قدیمی، ۱۳۸۶؛ اجاقلو و زاهدی، ۱۳۸۴؛ محسنی تبریزی، ۱۳۸۰) همسویی دارد. همچنین بررسی همسانی درونی آزمون نشان داد که همه گویه‌ها نقش تقریباً یکسانی در نمره کل دارند و در صورت حذف یک گویه، آلفا به طور معنی‌داری افزایش نمی‌یابد، بنابراین نیازی به تغییر یا حذف گویه‌های آزمون اعتماد اجتماعی نیست.

در این پژوهش برای بررسی روایی سازه از تحلیل عاملی اکتشافی استفاده شد که نتایج حاصل از تحلیل عاملی اکتشافی و تحلیل مؤلفه‌های اصلی (PC) از طریق چرخش واریماکس مؤید وجود پنج عامل دارای ارزش ویژه بزرگتر از یک تحت عنوان «رفتار مبتنی بر اعتماد کردن»، «تمایلات همکاری جویانه»، «صراحت»، «صداقت» و «اطمینان» بود. این نتیجه با یافته‌های پژوهش‌های (قدیمی، ۱۳۸۶؛ اجاقلو و زاهدی، ۱۳۸۴؛ محسنی تبریزی، ۱۳۸۰) همخوان است.

ذکر این نکته لازم است که برخی محدودیت‌های پژوهش حاضر تعمیم‌پذیری نتایج آن را محدود می‌کند. اول، شرکت‌کنندگان این پژوهش همگی دانشجویان کارشناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکز بودند، لذا در تعمیم نتایج به سایر دانشجویان باید جانب احتیاط رعایت گردد. دومین محدودیت پژوهش همسان نبودن دانشجویان از نظر زمینه‌های فرهنگی - اجتماعی و خانوادگی و عدم کنترل آن بود که می‌تواند در تعمیم‌پذیری نتایج مؤثر باشد. با وجود محدودیت‌های

فوق، نتایج پژوهش حاضر از ساختار عاملی و ویژگی‌های روانسنجی پرسشنامه اعتماد اجتماعی در یک نمونه ایرانی حمایت می‌کند.

همچنین، توجه به جنبه‌های کاربردی پژوهش نیز مهم است. در این راستا، پژوهشگران می‌توانند پرسشنامه مذکور را بر روی دانشجویان دانشگاه‌های دیگر نیز اجرا کنند تا زمینه تطبیق نتایج پژوهش‌ها فراهم شود و به بررسی ویژگی‌های روانسنجی این پرسشنامه بر روی دیگر اقشار جامعه و دیگر استان‌های کشور بپردازند و با توجه به اینکه کمبود تحقیقات بنیادی در زمینه روان‌شناسی اجتماعی در ایران کاملاً احساس می‌شود، توصیه می‌شود متغیرهایی مانند رشته تحصیلی، وضعیت تأهل، سنخ شخصیتی و زمینه‌های فرهنگی - اجتماعی در مطالعات مربوط به اعتماد اجتماعی مدنظر قرار گیرند.

منابع

- اجاقلو، سجاد و زاهدی، محمدجواد. (۱۳۸۴). بررسی اعتماد اجتماعی و عوامل مؤثر بر آن بین ساکنان شهر زنجان. *مجله جامعه‌شناسی ایران*، ۴، ۳۳-۲۴.
- اینگلهارت، رونالد. (۱۳۷۳). *تحول فرهنگی در جوامع پیشرفته صنعتی*. ترجمه مریم وتر. تهران: انتشارات کویر.
- پورمحمدی، علی اصغر. (۱۳۷۸). *اعتماد به تلویزیون و عوامل مؤثر بر آن*. پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه شهید بهشتی.
- تاجبخش، کیان. (۱۳۸۳). *دموکراسی و توسعه: اعتماد و سرمایه اجتماعی*. تهران: انتشارات شیرازه.
- چلبی، مسعود. (۱۳۷۵). *جامعه‌شناسی نظم*. تهران: نشر نی.
- عباس‌زاده، محمد. (۱۳۸۳). عوامل مؤثر بر شکل‌گیری اعتماد اجتماعی دانشجویان. *فصلنامه رفاه اجتماعی*، ۴، ۴۰-۳۲.
- قدیمی، مهدی. (۱۳۸۶). بررسی میزان اعتماد اجتماعی و عوامل مؤثر بر آن در دانشجویان دانشگاه‌های زنجان. *پژوهشنامه علوم انسانی*، ۵۳، ۵۰-۴۴.
- کافی، مهدی. (۱۳۷۵). *اعتماد اجتماعی و عوامل مؤثر بر آن*. پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه شهید بهشتی.
- کافی، مهدی. (۱۳۸۰). *اعتماد اجتماعی و عوامل مؤثر بر آن*. *فصلنامه اطلاع‌رسانی نمایه پژوهش*، ۵، ۵۵-۴۶.
- کلمن، جیمز. (۱۳۷۷). *بنیادهای نظریه اجتماعی*. ترجمه منوچهر صبوری. تهران: نشر نی.
- کمالی، افسانه. (۱۳۸۲). *مطالعه مقایسه‌ای اعتماد اجتماعی در فرهنگ و سیاست*. رساله دکترای دانشگاه تهران.

گیدنز، آنتونی. (۱۳۷۷). *پیامدهای مدرنیته*. ترجمه محسن ثلاثی. تهران: نشر مرکز.
محسنی تیریزی، علیرضا. (۱۳۸۰). بررسی مفهوم اعتماد با رویکرد روان‌شناختی - اجتماعی. *فصلنامه اطلاع‌رسانی نمایه پژوهش*، ۱۸، ۳۵-۳۰.

Delihey, J. (2003). *Lebensbedingungen und wohlbefinden in Europa*. Bildung: Bonn.

Delihey, J., & Kenneth, N. (2002). *Who trust? The origins of social trust in seven nations*. New York: Warner Books.

Jahnson, D. (1993). *Reaching out: Interpersonal effectiveness and self-actualization*. Boston University Press.

Kail, R. V., & Cavanaugh, J. C. (1996). *Human development*. CA: Brooks/Cole Publishing.

Karen, R. (1994). *Becoming attached: Unfolding the mystery of the infant-mother bond and its impact on later life*. New York: Warner Books.

Maslow, A. H. (2003). *Motivation and personality*. India: Pearson Education.

Messmer, M. (2002). *Avoiding stress and burnout*. *Strategic Finance*, 83, 7-15.

Newton, K. (2002). *Social trust and political disaffection social capital and democracy*. EURSCO conference on social capital: Exeter.

Orren., G. (1997). *Fall from grace: The public's loss of faith in government*. Cambridge Mass: Harvard University Press.

Putnam, R. (1993). *Civil culture and democracy*. Tehran: Salam Publications.

Rosenthal, D. A., Gurney, R. M., & Moore, S. M. (1981). *From trust to intimacy: A new inventory for examining Erikson's stages of psychosocial development*. *Journal of Youth and Adolescence*, 10, 525-537.

Uslaner, E. M. (2000). *Producing and consuming trust*. *Political Science Quarterly*, 115, 4-11.

Whiteley, P. F. (1999). *The origins of social capital*. London: Routledge.